# Sörgetale i St. Olai Loge over Herr Conrad Clauson, Eier af Bærums Jern-Værk, 1785

## Forord til den elektroniske utgave

Dette sörgetale av **Bernt Anker** (1746-1805) er digitalisert i marts 2009 av Nasjonalbiblioteket i Oslo og tilpasset for Projekt Runeberg i oktober 2014 av Ralph E.

SÖRGETALE I ST. OLAI LOGE, OVER HERR CONRAD CLAUSON Eier af Bærums Jern-Værk, 1785, VED BERNT ANKER, Medlem af de kongelige Videnskabers Selskaber i London og Trondhiem, Mens agitat molem. Virg. Æneid. lib. VI

Trykt i September-Heftet af Iris for 1793, og nu særskilt aftrykt som Manuskrift for Venner.

i Kiöbenhavn 1793.Tilegnet min Ven, Hr. Kammerherre og Præsident v. Kaas, den værdige Mand, som erstattede Enkefrue Clausons Tab.*See her den Mand, fom virksom var Til Fædrelandets Held og Ære, Som kunde tusinde ernære, Da Jern og Staal hans Stempel bar.*Disse 4 Stropher stod under hans Portrait, som hang i sörgesalen

B. A.

Saa fordærvet er dog ikke Verden, at man jo undertiden lader den arbeidsomme Tænker vederfares Ret, Taenkeren, som opofrer sig, for at gavne Staten, forörge dens Rigdomme, nære den Usle, afslibe al Raahed paa Vidskabs Banen, og bestemme en Tidspunkt ved sin Aand, fra hvilken det Fag, hvortil man var udseet, naaede sin Spidse.Naar lumsk Bagtalelse, den blege Avinds Foster, sönderslider de sande Fortienester, naar lad Vellyst oplöfter Rösten mod den, som virker og tænker og gavner, da udraab lydt I faa, fom kan föle den oplyste og driftige Mands Værd uden at plages af uretfærdig Misundelse, udraab lydt: her ere dog de sande Fortienester, vi maa, vi bör, vi vil hædre!

Fra denne retfærdige Synspunkt har det ældste, det værdigste, det störste af alle Selskaber besluttet at hædre Patrioten og Broderen Herr Conrad Clauson, Herre til Bærums Jern-Værk, med dette Mindesmærke paa Agtelse og Fædrenelandets Erkiendtlighed mod denne værdige Mand. Lykkelig jeg, om jeg kunde være dets Fölelsers Tolk, naar huul Gienlyd fra Templets Mure tilraaber os: Vores Broder, vores Mester, vores Ven er ikke mere.

Længe nok vare Kunster og Videnskaber hos os indhyllede i et Mörke, lig den Himmelstrækning, som bestemte det meste af vores tidslöb til en evig nat. En liden Deel af stærke Siele, som vil nedbryde de Dæmninger, hvormed vores physiske og politiske Stilling immer vil standse deresUdbrud, maa arbeide sig frem som Solstraaler igiennem den taagefulde Dunstkreds, Höiskoler og offentlige Indretninger til at udbrede Kunsters og Videnskabers Republik, ere her fremmede Navne; Selskaber til at fremme Lærdom og Flid skimte neppe i Dæmringen; Opmuntringer fra Tvilling-Staten, i hvis Skiöd alting er kastet, have hidindtil ikkun været uddeelte med sparsom Haand, og Tænkeren, hvis Vælde og Formue steg med Kunsten og Fornuften i hans Anlæg, maatte enten blive dösig eller rasende over alle de Labyrinther, i hvilke Avind og Upolitik vilde styrte ham.

O maatte dog den tilkommende Trajan engang lære at kiende dette sit Folk, som er alt ved sig selv. Maatte han, lig Örnen ved Spree, oplede Fortienester i de skiulte Vraaer, ingen Forskiel giöre paa Löbe-Banen i Staten, uden efter enhvers Værdie i den Cirkel, han virker, og ved hans jordiske Almagtsvink redde mit synkende

Fædreneland; da skulde vi glædes ved Nordmands Navn, og modsee en Fest, liig Jupiters, da Pelops blev ræddet, og Tantalus nedstyrtet i Afgrunden.

I et saadant Land, som ikkun tæller 720000 Indbyggere til en Strækning af 340 Mile, atkunne opvise en Stukkenbrok og Holberg, en Gunnerus og Vahl, en Nordahl Bruun og Tullin, en Schiönning og Ström, at kunde opvise en Mand, som ved egne Kræfters Storhed, uden Lærdom og Opdragelse, opsvinger sig til alt hvad det attende Aarhundrede har frembragt i den vanskeligfte Green af Mineral-Riget, det er uomstödelige Beviis paa Nationens naturlige Storhed, — og denne Mand var Conrad Clauson.

See der hans Træk, dette Præg af den kundskabsgridske Siel i de higende Miner. See der Manden, fom med Viddets Fakkel leder efter det höiefte Lys i det underjordifke Rige. Han flyer fra Albion til Gallien, fra Caron til Eskildstuna, for at see, og lære og anvende paa sit elskte Bærum, hvad Wallerius og Rinman, Reaumur og Bergman have samlet og lagt til Massen af de menneskelige Kundskaber; han vilde kiende disse Lande, hine herlige Indretninger, dette Seculum ab inventis clarum,— Han læste og studeerte disses Skrifter.

Jernet, — figer den store Rinman i Jernets Hiftorie, — Jernet er af alle Metaller det vanskeligste at kiende og behandle. — Guldet, det gule eller Platina del pinto, Sölv og Kobber, Blye og Tinere simple og med faa Blandinger sammensatte Metaller, men Jernet har i sin Natur alt hvad Mineralriget i sine forunderlige Spil og uendelige Arter kan opvise. — Dets Crocus Martis er endnu en Hemmelighed. Dets electriske Ilds Materie kan aldrig udelukkes; dets Hydrosiderum forklarer ingen Kunst; og dets sidste Phlogiston kan Bergman og Blacke, Europas störste Chymici, ingenlunde analysere.

Fordum var Jernværks-Eieren i Norge saa ukyndig, at han neppe troede, man behövede at tænke, for at frembringe Jern og bestyre et Jernværk; men Ruinerne af hans Formue oplyste ham om hans græsselige Vildfarelse og hiernlöse Bestyrelse. Materiens Gravitation og Ugiennemtrængelighed, den virksomme og fixe Materie, Æther og Phlogiston, den antændelige Luft, som virker paa Syrens Grundstof, alt dette var i uendelig Afstand fra deres Kundskabers Kreds. Ingen bilde sig ind, at Jernværks-Eieren kan undvære Indsigt i den chymiske Metallurgie; Kull og Ertz forsvinde, kiender han ikke Elementerne af disse vigtige Materier, Han maa vide, at Forbrændingen er at indlægge den dephlogisterte Luft igiennem Legemer, som forene sig med deres Syrestof, hvorved Varmestoffenbliver frie, og Flammen lader sig tilsyne; han maa vide, at ethvert Legeme er sværere efter Forbrændingen end forhen, fordi det har forenet fig med den sure Stof; han maa vide, at Phosphorus, Svovel og Kull ere simple Legemer, men at Phosphor-, Vitriol- og Kull-Syren eller den fixe Luft ere samensatte Legemer, som bestaae af Phosphorus, Svovlens og Kullenes Forbindelse med den sure Stof; han maa vide, at det flygtige Alkali bestaaer af brændbar Luft og phlogisteret Luft, ligesom Salpeter-Syren af dephlogisteret og phlogisteret Luft, og Vandet af brændbar og dephlogisteret Luft. Uendeligt at vide, men hvor lidt mod alt man ikke veed. Naturens Hemmeligheder opdager ingen. Hvo kiender for Exempel Forplantelsens og Vegetationens Aarsag. Uigiennemtrængelig for den störfte Pfykolog ere de naturlige Kræfters forborgne Værksted. Vi kalde Indbildningen til Hielp for at see Phænomena, Anledninger og stundom Midler; men Kræfterne selv, de sande Aarfager, Maaden og Formen, hvorefter de virke,— over dette, o over alt dette, har Naturen hængt fit hellige Slör, fom ingen Dödelig endnu har været istand til at drage til Side.

Hvert Öieblik maa helliges Marsovnen og Hammeren, Skal Jernet naae Fuldkommenhed, oghvo anvendte flere af sit virksomme Liv paa disse Kilder til hans Velstand og Hæder end vores elskte Claufon. Hans Jern overgaaer alt i Norge. Kunftens Vunderverker i det Brittifke Staalarbeides Fiinhed frembringes af det Bærumske Jern. Sheffields og Birmingham hædre Claufons Navn, medens han kunde sige om sit eget Land, fom Jean Jacques Rousseau: her er jeg en Barbar, fordi ingen forstaaer mig. Det wallonske Smide indförte han paa Bærum, — denne Stangjernets Forberedelse til Staal-Tilvirkning, fom fordrer det mindst uartede og fiinefte Jern. - Staalovnen efter den mest forbedrede Brittiske Maade oprettede han. Medens vi forhen paa Eidsfoss fremviste et Staal af det blotte Navn, der vidnede om vores tykke Uvidenhed og Raahed i alt hvad de slebne Nationers Mynstre have frembragt, opvises nu det Clausonske Staal, fom giör det Svenske, Engelske og Tydske Fortrinnet stridigt. Ingen Marsovns Blæft var jævnere end hans, — intet Stell gav et bedre Jern, sparte flere Kull, indeholdt

större Mængde af Metal, virkede et större Udslag, og gik længere end den Bærumske Marsovn.

530 Skippunds Product i hver Maaned 3 Aars uafbrudte Gang — hvilken Kunst — hvilken Drift;ogfaa var han alt og allevegne, lige kyndig, lige driftig, lige fyrig, i Grubben, i Smeltningen, og i Dannelfen. Lovtalen over Claufon blev Jernets og Staalets Hiftorie — et Æmne af alt for ftor Vidde for diffe Öieblikke, og fremmed for dem, fom höre mig. Dog taal, at jeg ved et enefte Træk fængfler deres Opmærkfomhed. Ligefom ingen Metal er vanfkeligere at kiende og danne end Jernets, faaledes kan ingen forædles höiere over dens indvortes Værdie, ingen være nyttigere i det mennefkelige Liv, intet vi kiende i hele Naturen mere mangfoldiggiöres i det borgerlige Sælfkab.— Naar jeg blot nævner Fiæren i Uhret — Naalen i Magneten — Jernet i Ploven — Ankeret i Skibet — hvilken Vidde for Tænkeren, hvilken Spidfe af mennefkelige Kundfkaber.

Saa oplyft Du var — min Ven, min Broder — i det metallurgifke Fag, faa klart fkinte og dit Lys i Dofres Tempel*), der hvor Middelpunkten findes til den med eccentrifke Peripherie i Kundfkabernes Lande — der hvor den med oplyfte i at udbrede Forftandens Lys over det ædle Hiertes Drifter forklarer Mureren af höiere Art, — Men ach juft

*} Det figter paa hans Grad i det höiere Frimurerie juftjuft i Morgenröden af din Siæls Klarhed, juft i Manddoms tidligfte Vaar fkal Du rives fra din unge Kones Arme, fra Dine fmaa ufkyldige og uopdragne Börn — fra dine trivende Arbeidere Under din kloge Anförfel, — fra Bönderne i Din Kreds, Du undfatte og oplyfte, — fra Dit Fædreneland, Du hædrede og gavnede, — fra Dine Venner, Du opmuntrede og glædede, — fra Templerne, Du prydede og oplyde. — Retfærdige Himmel! hvor er Dine Domme forferdelige. — Den ufle Dödelige maa ei kafte noget formafteligt Blik i Dine Raadflutninger; men taal, at en villig Taare, fom flyder fra mit briftende Hierte, fængfler Tanke Flugten over det gyfelige i Dommen; taal, at jeg fpörger — hvorfor affkiærer Du ikke Traaden paa hin lade Tiger, fom fortærer Landets Fedme og fine Medmeinefkers Sved i örkeslös Vellyft; — hvorfor opryleker Da ikke den Vilde og Daaren, fom forförer Ufkyldigheden, og bortjager Livet i fkiændige Glæder; — hvorfor udrydder Du ikke Tyrannen, fom bygger fig et Navn paa blodige Valpladfer; — hvorfor ender Du ikke de af langvarige Smerter udtærede Kroppe; — men min Aand fvimler paa Afmagts Stige til Almagts Sæde — jeg tier, fukker, og tilbeder, jeg udftönner med det beklemte Hiertes fvaglydende Stemme — Conrad Clau-Claufon er ikke mere! — Slöv ligger Hammeren i den fvagbluffende Hærd! — dybt lukker Spiren ved Foden af Alteret.

Var Din Forftand oplyft — Dit Liv nyttigt; - Din Omgang var ei mindre behagelig — Dit Hierte ei mindre ædelt. Sagtmodig Venlighed, befkeden Adfærd vidnede om fande Fortienefter. — Dit uforfagte Mod i Farer bar Stemplet af den Aand, fom hævede fig over Fordommenes Aag. — Din Orden i Forretninger lignede den kloge Plan i Dit Anlæg og Arbeide, og Din utrættelige Fliid i at ville med patriotifk Ild fuldende alt hvad Du begyndte, nedbröd Din fpæde Hytte. — Staalovnen og den wallonfke Fosfum-Hammer, diffe hans Mindesmserker, bleve Patriotens Grav. Den udvidede Aand i det fnevre Bryft maatte vige for de overfpændte Kræfter, og derfor endtes hans Liv med diffe herlige Indretninger.

En faadan Mand har Fædrenelandet tabt, og hvor faare faa har det ikke at tabe. Naar hiin General Wolf falder med Seirens Palmer ved Quebec iblandt Krigerne, fom elfkte ham, rinde Taarene af de til Mord og Blod vante Öine; — naar Claufons Lig fkal flöttes fra Sörgefalen til Graven, fremtræder den til al Fölelfe uvante Vulcan med barfke Mi-Miner, liig hans hærdede Bryft, men ftrax hænger Röften i Struben, Hiertet fmelter, Öinenes Slufer aabnes, og den ftærke Arm falder mat ved Hammer-Smedens Side; naar Neptuni rafke Sönner fik Budfkab om den gyfelige Time, da Graven fkulde giemme den fortiente Mand, hörtes et klagende Bulder i alle Fielde fra de mange dundrende Sörge-Knald, og ikke mere höitidelig vaiede Flagget for Tordenfkiold og Iuul, end de mange Britters og Danfke og egne, fom da bedækte Havnen. Enewold Falfen fkildrede med hans Penfels ftærke Farver, hvad Fædrenelandet tabte paa de Fiæle, der indhylle det dyrebare Stöv; og Du, hans yndige Enke, hvis Taare vare uftandfelige i deres Löb, nidkiær for alt, fom kunde hædre din agtværdige Mand; da Du Frue Kirftine Claufon udfendte Arbeidere for at bane den lange og ufremkommelige Vei igiennem Skove og Klipper, og faaledes hæderligen flytte din værdige Mands blodige Levninger — da, juft da möder hele Folket — det velftaaende og uafhængige Bærumfke Folk, — bortjager de Udfendte, og med taareblandet Fortrydelfe raaber

Skaren: gaae dog hiem, en Mand fom Claufon behöver ingen Trælle, for at jordes med den Pomp, han fortiener. Vi — vi fkal danne hver Stie for dette Lig, fom er os dyrebart — Paa den jævnefte Vei igien- nemnem en Örken fremruller den gyfelige Vogn til Tanums Tempel, der hviler Du — der hviler den hellige Afke, der fkal Walloner og Staalets Arbeidere hvæffe Iernet paa dit Marmor, ligefom hine Krigere hvæffede Sværdet paa Mauritzes af Saxen. —